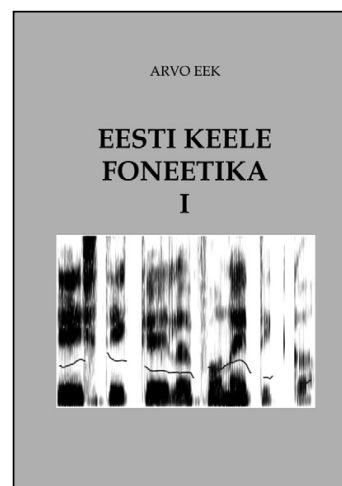

R a a m a t u d

- - - - -

Arvo Eek. Eesti keele foneetika I.
Tallinna Tehnikaülikool, Küberneetika
Instituut. TTÜ kirjastus 2008. 192 lk.

Eelmisel aastal ilmus trükist Arvo Eegi kauaoodatud õpik „Eesti keele foneetika I”. Autor ütleb sissejuhatuses, et esimese eesti foneetika õpiku ilmumisest täitub just 2009. aastal 130 aastat. Selleks õpikuks oli Mihkel Veske „Eesti keele healte õpetus ja kirjutuse viis” (Tartu 1879). Viimane eesti keele foneetikat käsitlev õpik ilmus aga 62 aastat tagasi. Selleks oli Paul Ariste „Eesti foneetika” (Tartu 1946). Võib öelda, et Veske õpik sai paljuski lähteks foneetikateemade käsitlemisel 20. sajandil ilmunud kooliõpikutes. Ariste õpiku ümbertöötatud ja täiendatud väljaannet „Eesti keele foneetika” kasutati aga ülikooli foneetikaõpetuses. Nüüd jääb loota, et uus foneetikaõpik vahetab viimase ülikooliõpetuses välja ja leiab sellega koha üliõpilaste, tulevaste kooliõpetajate, kuid miks mitte ka lähemalt foneetikast huvitatud kooliõpilaste lugemisvaras.

Nagu pealkiri ütleb, on tegemist õpiku esimese osaga. Sellest leiab lugeja sissejuhatuses foneetikasse ning ülevaate eesti keele vokaalisüsteemist. Järgmises kahes osas oli autor kavatsenud anda ülevaate eesti keele konsonandisüsteemist ning prosoodiast (välteid, rõhk, intonatsioon). Raamatu teise osa kirjutamine katkes aga Arvo Eegi surma tõttu selle aasta 9. juulil.

„Eesti keele foneetika I” esimeses peatükis käsitleb autor mitmeid üldfoneetika küsimusi: keelt ja kõnet, keele osasüsteeme, kõneakti ehk suhtlusahela eri etappe ja tasandeid. Need, kes tahavad suhtlusahelas toimuvaid protsesse mõista, ei saa hakkama ka ilma kõneorganite tundmata. Õpik annab kõneorganitest ning nende tööst üksikasjaliku ülevaate, aidates mõista protsesse, mis on häälikute moodustamise taga. Sealjuures on juba tähelepanu pööratud erinevatele häälikutele – ka sellistele, mida eesti keeles ei leidu (nt lk 17 ejetiivid, implosiivid, imihäälikud). Selles peatükis on käsitletud ka foneetika ja fonoloogia omavahelisi

seoseid ning põhimõisteid (viimased on õpikus esile toodud poolpaksus kirjas). Et häälikulaad avaldub lisaks artikulatsioonile ka akustiliselt, on selles alapeatükis näiteks ka lühike sissevaade akustilisesse foneetikasse (lk 38–40), et lugeja saaks tuttavaks spektrogrammi lugemisega.

Raamatu teine peatükk on vokaalidest. Need, kes tahavad saada kiireid vastuseid eesti foneetika kesksetele küsimustele, võivad otsida üles §-märgiga kastid (vt nt lk 57), kust need vastused võiksid leiduda. Peatüki algusest leiab lugeja vokaali definitsiooni. Kuna vokaalid on silbilised, siis käsitleb autor sealkohal ka silbi mõistet, kuid viitab, et silbi ehitust käsitletakse täpsemalt õpiku kolmandas osas. Käsitletud on ka vokaalide artikulatsiooni kirjeldavaid tunnuseid üldisemalt. Väga hea on, et vokaalide hääldusmärgid on toodud nii IPAs (*international phonetic alphabet*) kui ka soome-ugri foneetilises transkriptsioonis. Nii on need mõistetavad eri taustaga keelehuvilistele. Põhjalikult ning eri autorite seisukohti esile tuues on õpikus käsitletud vokaalfoneemi ja nendega seotud probleeme (mitu vokaalfoneemi on eesti keeles?, kuidas käsitleda fonoloogiliselt pikki vokaale?). Sealjuures on jällegi etteruttavalt viiteid prosoodia mõistetele, täpsemalt veldetele. Autor ise tunnistab raamatu eessõnas, et segmentaalfoneemi ei saagi tegelikult hästi käsitleda lahus suprasegmentaalfoneemidest, mistõttu on esimeste käsitlemisel teistele viitamine paratamatu. Eesti keele vokaale on käsitletud õpikus mitmekülgselt, esitades nii nende artikulatoorsed, akustilised kui tajutunnused. Tunnuste mõistmisel on abiks hulk jooniseid (vt nt lk 66–70 huulte ja keele asendi kohta vokaalide hääldamisel).

Joonised ongi õpiku suureks plussiks. Need nii illustreerivad kui ka aitavad mõista eri teemasid. Mõningal määral on õpikus ka tabeleid, mis pakuvad omaette huvitavat uurimisainet ning aitavad luua seoseid. Vokaale käsitledes ei ole autor lähtunud üksnes kirjakeele vokaalidest, vaid on toonud esile ka murrete hääldusiseärasusi (vt nt lk 105–122) ning murdehäälduse võimalikku mõju kirjakeele hääldusele (vt nt lk 96–97). Eesti keele foneetikas on oluline osa ka diftongidel, mida on samuti käsitletud nii kirjakeele kui ka murdehäälduse seisukohalt. Lisaks on peatükis pööratud tähelepanu kaasahäälduse (eriti nasalisatsiooni) mõjule vokaalide häälduses.

Jäeb veel soovida, et leiaksite Arvo Eegi „Eesti keele foneetika I” üles kas raamatukogust või raamatupoest ning saaksite teha sellega ise lähemalt tutvust.

Pire Teras